

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ДЖЕРЕЛА РЕГУЛЮВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: УКРАЇНА, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ, США ТА КИТАЙ

LEGAL AND REGULATORY SOURCES OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE REGULATION: UKRAINE, THE EUROPEAN UNION, THE USA AND CHINA

Кармаза О.О., д.ю.н, професор,
професор

Інститут післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Кушерець Д.В., д.ю.н, професор,
професор кафедри приватного, публічного права та предиктивного правосуддя
Університет штучного інтелекту та цифровізації

Стаття присвячена аналізу джерел регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі, Сполучених Штатах Америки, Китаї та Україні. Метою статті є науково-практичний аналіз нормативно-правових джерел регулювання штучного інтелекту в Україні, Європейському Союзі, США, Китаї, визначення місця штучного інтелекту в теорії правових суспільних відносин. Доведено, що правове регулювання відносин щодо штучного інтелекту повинно відбуватися з урахуванням балансу уніфікації міжнародних процедур, які спрямовані на захист прав, свобод та інтересів людини та громадянина, наявних та майбутніх видів штучного інтелекту, а також національних особливостей регулювання суспільних відносин в державі загалом. Встановлено, що штучний інтелект – це створена людиною комп'ютерна програма, яка за допомогою системного комплексу технологічних програм здатна штучно створити та імітувати більшість когнітивних здібностей людини. Доведено, що ознакою правових норм, зокрема є те, що вони спрямовані на регулювання поведінки людей (суспільних відносин), а не роботів – штучно створених осіб. Тож штучний інтелект може розглядатися як об'єкт правовідносин. В статті пропонується переглянути й удосконалити концепцію правовідносин у суспільстві, визначивши в них місце штучному інтелекту. Доведено, що в розумінні ст. 12 Закону України «Про правотворчу діяльність» в Україні не має первинного закону, спрямованого на регулювання відносин стосовно штучного інтелекту, проте прийнято ряд джерел регулювання (нормативно-правових актів), які переважно мають загальний характер та визначають концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні. Встановлено, що законодавство держав у сфері штучного інтелекту вказує на те, що держави визнають вплив штучного інтелекту на суспільні відносини, підтримують розвиток та впровадження його у суспільні відносини, закріплюючи певні правила (норми), які охороняються та забезпечуються державою. Законодавство у сфері штучного інтелекту закріплює: 1) «м'яке» регулювання відносин (норми мають рекомендаційний характер); 2) «жорстке» регулювання, яке обов'язкове до виконання всіма учасниками правовідносин; 3) «змішане» регулювання відносин, яке охоплює як норми обов'язкового характеру, так і норми рекомендаційного характеру.

Ключові слова: законодавство, джерело регулювання, штучний інтелект, правова норма, права та свободи людини, суб'єкт правовідносин, об'єкт правовідносин, правосуб'єктність штучного інтелекту.

The article is devoted to the analysis of the sources of regulation of artificial intelligence in the European Union, the United States of America, China and Ukraine. The purpose of the article is a scientific and practical analysis of the legal and regulatory sources of regulation of artificial intelligence in Ukraine, the European Union, the USA, China, determining the place of artificial intelligence in the theory of legal social relations. It is proved that the legal regulation of relations regarding artificial intelligence should take place taking into account the balance of unification of international procedures aimed at protecting the rights, freedoms and interests of man and citizen, existing and future types of artificial intelligence, as well as national features of the regulation of social relations in the state as a whole. It is established that artificial intelligence is a computer program created by man, which, with the help of a system complex of technological programs, is able to artificially create and imitate most of the cognitive abilities of a person. It is proved that a feature of legal norms, in particular, is that they are aimed at regulating the behavior of people (social relations), and not robots – artificially created individuals. Therefore, artificial intelligence can be considered as an object of legal relations. The article proposes to revise and improve the concept of legal relations in society, determining the place of artificial intelligence in them. It is proved that in the sense of Art. 12 of the Law of Ukraine «On Legislative Activity» in Ukraine there is no primary law aimed at regulating relations regarding artificial intelligence, however, a number of sources of regulation (normative and legal acts) have been adopted, which are mainly of a general nature and determine the concept of the development of artificial intelligence in Ukraine. It is established that the legislation of states in the field of artificial intelligence indicates that states recognize the influence of artificial intelligence on social relations, support its development and implementation in social relations, enshrining certain rules (norms) that are protected and provided by the state. Legislation in the field of artificial intelligence establishes: 1) «soft» regulation of relations (norms are of a recommendatory nature); 2) «hard» regulation, which is mandatory for all participants in legal relations; 3) «mixed» regulation of relations, which includes both mandatory and recommendatory norms.

Key words: legislation, source of regulation, artificial intelligence, legal norm, human rights and freedoms, subject of legal relations, object of legal relations, legal personality of artificial intelligence.

Вступ. На сьогодні в Україні та в світі мільйони людей застосовують штучний інтелект (artificial intelligence) у різних сферах суспільного життя: використовують чат-боти, чат GPT, роботи пирососи, сенсорні телефони, технології розумного будинку тощо. Навіть в пресі з'явилася інформація, що в Китаї досліджується можливість виносити та народити дитину роботом із штучним інтелектом. Ця ідея була представлена на Всесвітній конференції роботів 2025 року в Пекіні Чжан Ціфенгом, засновником Kaiwa Technology. Крім того з серпня 2025 року в Україні в онлайн-сервісі державних послуг Дія запроваджена перша державна послуга, що використовує штучний

інтелект (далі – ШІ) в Україні для перевірки документів: ШІ автоматично перевіряє документи та формує рекомендації для експерта – як щодо можливих зауважень, так і позитивні, якщо все підготовлено правильно [1]. Тобто, те, що колись вважалося нереальним, далеким, починає втілюватися в життя людини на підставі багатокomпонентної, системної роботи, яка ґрунтується, зокрема, на законодавчо визначених (нормативно-закріплених) правилах поведінки в суспільстві.

Загальновідомо, що ШІ впливає на економіку та життя людей. Разом з тим, ШІ несе й ризики, пов'язані з етикою, безпекою, приватністю та правами людини тощо. Слід

констатувати і те, що вчені до сьогодні не мають чіткої відповіді стосовно розкриття змісту поняття «штучний інтелект», меж його впливу, відповідальності, авторських прав, правосуб'єктності ШІ тощо. Немає чітких відповідей на ці питання й на рівні законодавчих актів іноземних держав та України. Разом з тим дослідники активно шукають шляхи ефективного регулювання ШІ на рівні законодавчих актів, не стримуючи при цьому інновацій. Україна не є виключенням.

В травні 2025 року Україна приєдналася до Рамкової конвенції Ради Європи про штучний інтелект та права людини, демократію та верховенство права (Вільнюс, 5.IX.2024), яка є одним із перших міжнародних юридичних договорів у галузі ШІ [2] та яка спрямована на забезпечення того, щоб діяльність ШІ відповідала правам людини, демократії та верховенству права, одночасно сприяючи технологічному прогресу в світі. У зв'язку з цим в юриспруденції України виникає ряд питань, що стосуються впливу ШІ на право загалом та права людини зокрема [3], а також прийняття законодавства стосовно ШІ, визначення правової природи ШІ тощо.

Аналіз наукових робіт. Тема ШІ є актуальним напрямом дослідження у багатьох країнах світу та в Україні. Це підтверджено, наприклад, Міжнародною науковою конференцією «Штучний інтелект: досягнення, виклики та ризики», яка проведена в Києві [4]. Ян Берназюк, суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, не безпідставно звертає увагу на те, що візія Верховного Суду полягає, зокрема, у застосування ШІ [5]. Водночас, на нашу думку, зважаючи на вимоги ст. 19 Конституції України, застосування ШІ в суді повинно відбуватися в порядку, в спосіб та в межах, визначених Конституцією України та законами України, як от Цивільним процесуальним кодексом України. Але ні Цивільний процесуальний кодекс України, ні законодавчі акти України не містять норм щодо застосування ШІ в правосудді. Не вирішене це питання в Україні, в рамках ст. 19 Конституції України, й для інших органів державної влади чи органів місцевого самоврядування. Відтак тема джерел регулювання ШІ є актуальним напрямом дослідження.

Метою статті є науково-практичний аналіз нормативно-правових джерел регулювання ШІ в Україні, Європейському Союзі, США, Китаї, визначення місця ШІ в теорії правових суспільних відносин.

Результати дослідження. Відносини, які виникають в суспільному житті загалом та відносини, які пов'язані із ШІ, потребують законодавчого (нормативно-правового) регулювання, якщо інше з слідує із змісту та суті цих відносин. Правове регулювання відносин ШІ повинно відбуватися з урахуванням балансу уніфікації міжнародних процедур, які спрямовані на захист прав, свобод та інтересів людини та громадянина, наявних та майбутніх видів (систем) ШІ, а також національних особливостей регулювання суспільних відносин в державі загалом.

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про правотворчу діяльність» норма права – це загальнообов'язкове формально визначене правило поведінки, що регулює суспільні відносини, яке охороняється і забезпечується державою. Нормативно-правовий акт – це офіційний документ, прийнятий (виданий) суб'єктом правотворчої діяльності в установленому Конституцією України та (або) законом порядку у письмовій формі (крім випадків, визначених частиною другою ст. 47 цього Закону), який містить норму (норми) права і розрахований на неодноразову реалізацію [6]. Тобто, найбільш важливі відносини в Україні регулюються нормами права. Відтак і відносини щодо ШІ, оскільки його застосування впливає на права, свободи та інтереси людини і громадянина, повинні регулюватися нормативно-правовим актом.

Разом з тим, перш ніж проаналізувати джерела регулювання відносин щодо ШІ, потрібно з'ясувати природу

ШІ, його належність до суб'єкта правовідносин чи об'єкта суспільних правовідносин. Разом з тим це питання не нове для юриспруденції, але дискусійне. Тож складно заперечити Н. Стефанишин та Т. Схаб-Бучинський про те, що в залежності від того, як ми визначаємо ШІ у реальних правовідносинах залежить те, чи ШІ буде їх учасником та наділятиметься відповідними правами чи ШІ буде об'єктом, по відношенні до якого виникатимуть відповідні правовідносини, укладатимуться відповідні договори тощо, а останній наділятиметься ознаками об'єкта цивільних прав загалом [7].

Б. Щербина та В. Ткаченко доводять, що ШІ є об'єктом цивільних прав та зазначають, що сучасна правова регламентація ШІ визначає його як об'єкт права, оскільки порівняти ШІ до живих істот неможливо, адже біологічно ШІ та роботи неживі та позбавлені чутливості на даному етапі розвитку, хоча й існують розробки щодо емоційного інтелекту. А тому щоб захистити людину від шкідливих наслідків, які можуть бути завдані ШІ, більшість пропонує розглядати ШІ як об'єкт цивільних прав [8]. Є. Мічурін вказує на те, що ШІ з точки зору права є сконструйований людиною пристрій або комп'ютерна програма щодо здобуття, обробки та застосування інформації й формування «вмін», що подібні до дій, які свідомо виконує людина. Відтак до ШІ потрібно застосовувати теорію об'єкта. Крім того вчений критикує застосування до ШІ аналогії з юридичною особою [9]. На думку О. Зозуляк, розвиток цивільного законодавства за вектором сприйняття ШІ в якості суб'єкта цивільних правовідносин є невиправданим кроком. Норми щодо врегулювання відносин з використанням ШІ як об'єкта цивільних відносин повинні сконцентруватися в рамках права інтелектуальної власності, ІТ-права, норм, що врегульовують відносини з використання джерела підвищеної небезпеки та споживчого права [10]. Деякими вченими відстоюється думка про те, що ШІ має елементи як суб'єкта (робот Софія), так і об'єкта (програмне забезпечення), тобто мова йде про комплексність ШІ.

Узагальнивши ці та інші висновки щодо правової природи ШІ, зазначимо, що ШІ, на нашу думку, – це створена людиною комп'ютерна програма, яка за допомогою системного комплексу технологічних програм здатна штучно створити та імітувати більшість когнітивних здібностей людини (деякі людські емоції програмне забезпечення поки що не може імітувати). Ознакою правових норм, зокрема є те, що вони спрямовані на регулювання поведінки людей (суспільних відносин), а не роботів – штучно створених осіб. Тож ШІ, з позиції права України, може розглядатися як об'єкт правовідносин між людьми, які створюють та використовують, а також повинні нести відповідальність за комп'ютерні програми, які мають ШІ. Слід також зазначити, що нині однозначної відповіді серед дослідників немає і щодо авторських прав на речі, створені ШІ. Відтак, на нашу думку, у зв'язку із розвитком та суттєвим впливом ШІ на життя людини потрібно переглянути й удосконалити концепцію правовідносин у суспільстві, визначивши в них місце ШІ.

Як вже зазначалося, в розумінні ст. 12 Закону України «Про правотворчу діяльність» в Україні не має первинного закону, спрямованого на регулювання відносин з розроблення та використання програм із ШІ, які впливають на права, свободу та інтерес людини і громадянина в Україні. Проте в розумінні нормативно-правового акта, в Україні прийнято ряд джерел регулювання ШІ, які мають загальний характер та визначають концепцію розвитку ШІ в Україні.

Так, наприклад, Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні, відповідно до якої визначаються мета, принципи та завдання розвитку технологій ШІ в Україні як одного з пріоритетних напрямів у сфері науково-технологічних досліджень.

Це Розпорядження розкриває зміст поняття «штучний інтелект» як організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [11]. Тобто, в юриспруденції доцільно говорити про офіційне розкриття змісту ШІ та віднесення ШІ до категорії об'єкта правовідносин. Слід також відмітити і те, що законодавство, наприклад Європейського Союзу та США, розкриває зміст поняття «штучний інтелект», як об'єкт суспільних правовідносин в державі.

Цікавим для науки є також Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 р. № 1351-р «Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках», в якому зазначено, що ШІ може створити додаткові \$15,7 трлн. глобального валового внутрішнього продукту до 2030 року, за оцінками компанії PwC, відкриваючи можливості для оптимізації бізнес-процесів, автоматизації та збільшення ефективності виробництва. Очікується, що у наступних десятиліттях ШІ стане центральним елементом інноваційного розвитку, просуваючи інклюзивне зростання, сталий розвиток та благополуччя громадян відповідно до цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй. Україна має амбітні плани щодо зайняття ключових позицій на європейському ринку ШІ. Це може бути досягнуто завдяки впровадженню ШІ в стратегічних секторах, таких як освіта, економіка, публічне управління, кібербезпека, медицина та оборона. У жовтні 2019 р. Україна приєдналася до принципів Організації економічного співробітництва і розвитку з питань ШІ. Україна також є членом Комітету із штучного інтелекту при Раді Європи [12]. Тобто цей нормативно-правовий акт містить концептуальні, загальні положення про ШІ та перспективи ШІ для України.

Ще одним джерелом регулювання ШІ є Постанова Кабінету Міністрів України від 29 жовтня 2024 р. № 1238 «Про реалізацію експериментального проекту щодо організації проведення дослідження високотехнологічних засобів методом “Sandbox”», в якій зазначено, що метод “Sandbox” є сукупністю заходів, що дають змогу провести дослідження високотехнологічних засобів, що використовують штучний інтелект, блокчейн, для їх повноцінного використання у різних сферах, зокрема на предмет безпечності, відповідності законодавству, стандартам, а також патентної чистоти, дотримання прав інтелектуальної власності, встановлення ринкової затребуваності [13]. Тобто, ця Постанова вказує на розвиток ШІ в Україні.

Звертаємо також увагу на те, що відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2019 р. № 1137 «Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та Реєстру адміністративних послуг» передбачено, що Портал Дія може використовувати технології ШІ. Також цікавою з наукової точки зору є Біла книга з регулювання ШІ в Україні, яка, будучи аналітичним матеріалом, містить положення про концептуальні підходи до запровадження ШІ в Україні [14]. Крім того Україна запустила Стратегію WINWIN, національний план трансформації країни в інноваційний хаб до 2030 року. Ключовим компонентом є Центр передового досвіду ШІ WINWIN, національна платформа для тестування та масштабування технологій ШІ, особливо в обороні, кібербезпеці, охороні здоров'я та державних послугах. Міністерство цифрової трансформації прагне вивести Україну до світових лідерів у розробці та інтеграції ШІ в державному секторі до 2030 року.

Як вже зазначалося, Україна підписала Рамкову конвенцію Ради Європи про штучний інтелект та права людини, демократію та верховенство права (15 травня 2025 року), багатосторонній документ ШІ, який встановлює принципи, яких держави повинні дотримуватися при створенні та застосуванні ШІ.

Узагальнюючи українське законодавство в сфері регулювання відносин ШІ, слід зазначити, що джерелом регулювання суспільних відносин щодо ШІ, як об'єкта правовідносин, як правило, є нормативно-правовий акт, прийнятий Кабінетом Міністрів України. Первинного закону щодо регулювання відносин ШІ (в розумінні Закону України «Про правотворчу діяльність») в Україні ще немає. Разом з тим, Україна, приєднавшись до міжнародних актів у сфері ШІ, взяла на себе зобов'язання закріпити в українському законодавстві основні міжнародні принципи розвитку ШІ на рівні законодавчих актів.

Загальновідомо, що лідерами закріплення концептуальних стратегій розвитку ШІ у світі є США, Європейський Союз, Великобританія, Австралія, Німеччина, Португалія, Туреччина, Франція, Індія, Колумбія тощо.

Так, наприклад, норми Закону про національну ініціативу щодо штучного інтелекту 2020 року (National Artificial Intelligence Initiative Act of 2020) спрямовано на створення Національної ініціативи зі штучного інтелекту та визначення пов'язаних з нею видів діяльності, з метою забезпечення США подальшого лідерства у дослідженнях та розробках у сфері ШІ. ШІ – це інструмент, який має потенціал змінити та, можливо, трансформувати кожен сектор економіки та суспільства США. ШІ означає машинну систему, яка може для заданого набору визначених людиною цілей робити прогнози, рекомендації або приймати рішення, що впливають на реальне або віртуальне середовище. Системи ШІ використовують машинні та людські дані для того, щоб: (А) сприймати реальне та віртуальне середовище; (В) абстрагувати такі сприйняття в моделі за допомогою аналізу автоматизованим способом; та (С) використовувати модельний висновок для формулювання варіантів інформації або дій [15]. Тож, як вбачається ШІ розглядається як об'єкт правовідносин («інструмент», «машинна система»).

Закон про штучний інтелект в державному управлінні 2020 року (AI in Government Act of 2020) спрямований на інтеграцію ШІ в роботу федерального уряду. Цей закон розкриває по іншому зміст поняття «штучний інтелект». Згідно з ним, це «будь-який метод, реалізований на комп'ютері, включаючи будь-який метод, заснований на машинному навчанні, науці про дані або статистиці, що дозволяє комп'ютеру виконувати завдання або поведінку, які вимагали б інтелекту, якби їх виконувала людина» [16].

Тобто законодавство США в частині регулювання ШІ демонструє відсутність єдиної, канонічної термінології навіть на найвищому законодавчому рівні. Один закон орієнтується на «вплив і наслідки», а інший – на «імітацію людського інтелекту». Ця розбіжність створює правову невизначеність і відрізняє американське законодавство від європейського. Крім того, до джерел регулювання ШІ в США відносяться й інші акти, що приймаються як федеральні закони, укази Президента, норми на рівні окремих штатів та міст.

Так, наприклад, Указ Президента США 14110 від 30 жовтня 2023 року «Про безпечну, захищену та надійну розробку та використання штучного інтелекту» (Executive Order 14110 on Safe, Secure, and Trustworthy Development and Use of Artificial Intelligence) є одним із найважливіших адміністративних актів щодо ШІ. Він офіційно розкриває зміст визначення ШІ, яке міститься в Законі про Національну ініціативу в галузі штучного інтелекту (§ 9401(3)), та надає перевагу саме цьому трактуванню [17]. Цікавими для науки також є укази Президента США 14179 від 23 січня 2025 року «Про усунення бар'єрів для

американського лідерства у сфері штучного інтелекту» (Removing Barriers to American Leadership in Artificial Intelligence) [18], від 23 квітня 2025 «Про просування освіти зі штучного інтелекту для американської молоді» (Executive Order Issued Calling for Advancement of Artificial Intelligence Education for American Youth) [19] тощо. Акт про штучний інтелект штату Колорадо (Colorado Artificial Intelligence Act або CAIA), який прийнято 2024 року та набуде чинності 2026 року, є, можливо, одним з системних законів про ШІ на рівні штатів [20]. За змістом цей Акт дещо схожий на модель регулювання ШІ в Європейському Союзі. Закон Каліфорнії про прозорість штучного інтелекту SB-942 (SB-942 California AI Transparency Act), який набуде чинності 2026 року, вимагає від постачальників ШІ, які працюють у Каліфорнії, розкривати час, коли контент був згенерований або змінений ШІ, та надавати інформацію для виявлення такого контенту, а також запроваджує водяні знаки для ШІ [21]. Інший Закон Каліфорнії про використання подібності: цифровий дублікат АВ-1836 (AB-1836 Use of likeness: digital replica) [22] встановлює відповідальність за несанкціоноване використання цифрових дублікатів померлих в аудіовізуальних роботах тощо.

Відмітимо також і те, що Національний інститут стандартів і технологій (NIST) розробив Концепцію управління ризиками ШІ (AI Risk Management Framework, AI RMF), яка є посібником, призначеним для управління ризиками, пов'язаними з ШІ. Цей документ не є обов'язковим, але встановлює принципи (підзвітність, прозорість, справедливість, безпека та надійність) для використання ШІ, які мають юридичну силу. Наприклад, законодавчі акти на рівні штатів, наприклад Акт про ШІ штату Колорадо, посилається на них як на стандарт «розумної обережності» (reasonable care). Тож запроваджується «м'яке право» щодо регулювання та встановлення стандартів й принципів ШІ.

Слід також зазначити і те, що аналіз американського законодавства у сфері ШІ демонструє, що воно є іншим, ніж європейське, не має уніфікованого нормативного акту і характеризується: 1) правовою неоднозначністю у ключових визначеннях ШІ: навіть на федеральному рівні відсутня єдина термінологія, що створює правову невизначеність; 2) децентралізованою моделлю: регулювання є змішане та складається з федеральних ініціатив, адміністративного «м'якого права» та різного законодавства штатів, кожен з яких експериментує зі своїм підходом; 3) зростанням ролі «розумної обережності»: закони все частіше встановлюють обов'язок для юридичних осіб, компаній демонструвати належне управління ризиками.

Разом з тим інший підхід до регулювання ШІ прослідковується в законодавстві Європейського Союзу (далі – ЄС). Відтак на відміну від американського законодавства, законодавство ЄС у сфері ШІ уніфіковано, зокрема, на рівні Закону про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act), який розроблено з метою запровадження спільної нормативно-правової бази для ШІ та ухвалено у березні 2024 року [23]. Закон ЄС про ШІ, який набрав чинності 1 серпня 2024 року (з поступовим впровадженням положень до 1 серпня 2026 року), застосовує «ризик-орієнтований підхід», який охоплює: 1) заборонені системи: ті, що становлять неприйнятний ризик для прав людини (наприклад, дистанційна біометрична ідентифікація в реальному часі з винятками); 2) системи високого ризику: підлягають спеціальним правовим вимогам, включаючи оцінку відповідності, належну документацію та реєстрацію в публічному реєстрі ЄС. Ці системи вимагають людського нагляду; 3) системи загального призначення: переважно не регулюються, але вимагають прозорості (інформування користувачів про взаємодію з ШІ). Звертаємо увагу на те, що в наступній науковій статті нами буде здійснено аналіз норм Закону ЄС про ШІ.

Підхід Китаю до регулювання ШІ характеризується централізованою стратегією, яка має на меті контролювати потенційні суспільні ризики, особливо ті, що стосуються громадської думки та соціальної стабільності, одночасно сприяючи швидким технологічним інноваціям для досягнення глобального лідерства. Китай прийняв План розвитку ШІ нового покоління ще у 2017 році, встановивши амбітні цілі зробити ШІ основним рушієм економічної трансформації до 2025 року та перетворити країну на глобальний центр інновацій у галузі ШІ до 2030 року. Найбільш важливими з них є «Положення про управління рекомендаціями щодо алгоритмів для інформаційних інтернет-сервісів», «Положення про управління глибокою інтеграцією інформаційних інтернет-сервісів» та «Тимчасові заходи щодо управління генеративними послугами штучного інтелекту» [24].

Разом з тим Китай не має єдиного уніфікованого закону про ШІ як ЄС. В Китаї діє система галузевих нормативних актів та технічних стандартів у сфері ШІ. Так, наприклад, 9 вересня 2024 року Національний технічний комітет Китаю з кібербезпеки опублікував Рамкову програму управління безпекою ШІ, яка розроблена для реалізації Глобальної ініціативи з управління ШІ. У Рамковій програмі визнається, що ШІ – це «нова сфера розвитку людства», яка «відкриває світові значні можливості, водночас створюючи різні ризики та проблеми». Рамкова програма, спрямована на вирішення питань безпеки, етики та соціальних наслідків застосування ШІ, розроблена на основі «підходу, орієнтованого на людину», та «принципу розвитку ШІ на благо». Крім того, на відміну від Закону ЄС про ШІ, який ділить системи ШІ на чотири різні рівні ризику (неприйнятний, високий, обмежений та мінімальний) та встановлює нормативні вимоги для кожного рівня, Рамкова програма класифікує лише ризики безпеки ШІ (тобто визначає області, в яких системи ШІ можуть спровокувати ризики, а не рівень) [25].

Китай є лідером у впровадженні правил, які регулюють генеративний ШІ, технології дипфейків та алгоритми. 14 березня 2025 року Адміністрація кіберпростору Китаю («САС») опублікувала Заходи щодо маркування контенту, створеного ШІ, та обов'язковий національний стандарт GB 45438-2025 «Технології кібербезпеки. Метод маркування контенту, створеного штучним інтелектом» («Правила маркування»). Ці правила набувають чинності з 1 вересня 2025 року. Правила маркування передбачають явні та неявні зобов'язання щодо маркування на «постачальників інтернет-інформаційних послуг» та «постачальників послуг онлайн-поширення контенту», що створюють контент, який генерується ШІ. Правила реалізують вимоги до маркування, викладені в нормативних актах, що діють у Китаї, в галузі алгоритмічних рекомендацій, глибокого синтезу та генеративного ШІ (GenAI). Відтак Правила вводять два основні типи етикеток: 1) явні позначки: візуальні індикатори (наприклад, текст, аудіо або графіка), які чітко інформують користувачів про те, що контент згенерований ШІ. Постачальники послуг зобов'язані додавати ці позначки до контенту, згенерованого ШІ, який може ввести в оману або заплутати громадськість. Наприклад, у випадку сервісів генерації тексту (наприклад, чат-ботів) видима мітка (наприклад, текстова підказка) має бути розміщена у відповідному місці згенерованого тексту (наприклад, на початку, середині або наприкінці). Якщо контент, згенерований ШІ, можна зберегти як файл, явна мітка повинна бути включена у файл; 2) неявні позначки: метадані, вбудовані в контент, створений ШІ, що містять важливі відомості, такі як ім'я постачальника послуг та ідентифікатор контенту. Правила маркування також зобов'язують постачальників послуг онлайн-поширення контенту (наприклад, платформи соціальних мереж) впроваджувати механізми виявлення та посилення маркування контенту, створюваного за допомогою ШІ, забезпечуючи

простежуваність. Цей механізм повинен дозволити класифікувати контент, створюваний за допомогою ШІ, за трьома групами: підтверджений, можливий або передбачуваний контент, створюваний за допомогою ШІ. Для кожної з цих трьох груп контенту, створюваного ШІ, платформи також повинні вбудовувати метадані, що вказують характер контенту (тобто підтверджений, можливий або передбачуваний контент, що створюється ШІ), назва платформи або ідентифікатор контенту [26].

Загалом Китай активно бере участь у формуванні міжнародних правил ШІ. Він підтримує роль Організації Об'єднаних Націй у дослідженні та запровадженні глобального управління ШІ.

Висновок. Хоча США, Україна, ЄС та Китай йдуть різними шляхами регулювання ШІ, вони стикаються зі спільними викликами, притаманними управлінню цієї трансформаційною технологією. Всі ці держави визнають важливість прозорості, підвітності та надійного управління ризиками для систем ШІ.

Аналіз законодавства у сфері ШІ України, США, ЄС та Китаю вказує на розбіжності у філософії та підходах, що відображають національні пріоритети та геополітичні реалії. США прагнуть стимулювати інновації, покладаючись на укази Президента та існуючі правові рамки, що призводить до фрагментованого регуляторного середовища, ускладненого законодавчими протиріччями між федеральним урядом та штатами. Україна, навпаки,

рішуче прямує до гармонізації з Законом ЄС про ШІ, використовуючи ризик-орієнтовану модель та «висхідний» підхід, який дозволяє поступове впровадження та нарощування потенціалу, одночасно захищаючи права людини та розвиваючи національні можливості ШІ, зокрема у військовому контексті. Китай застосовує централізований та загальний регуляторний режим, що надає пріоритет державному контролю та соціальній стабільності, особливо через суворі правила маркування контенту та управління алгоритмами, що впливають на громадську думку.

Законодавство держав у сфері ШІ вказує на те, що держави визнають вплив ШІ на суспільні відносини, підтримують розвиток та впровадження ШІ у суспільні відносини, закріплюючи певні правила (норми), які охороняються та забезпечуються державою. Як правило, законодавство у сфері ШІ, містить: 1) «м'яке» регулювання відносин ШІ, а саме, рекомендаційні норми, які не мають обов'язкового характеру; 2) «жорстке» регулювання, яке обов'язкове до виконання всіма учасниками правовідносин із застосування ШІ; 3) «змішане» регулювання відносин ШІ, яке охоплює як норми обов'язкового характеру, так і норми рекомендаційного характеру.

У майбутньому можна очікувати, що конкуренція за глобальне лідерство у галузі ШІ посилюється. Україна, інтегруючись до ЄС, стане ключовим гравцем у розширенні європейських стандартів ШІ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нова ШІ-послуга у Дії: оформлюйте ветеринарну ліцензію в кілька кліків. 19/08/2025. URL: <https://diiia.gov.ua/news/nova-shi-posluha-u-dii-oformliuite-veteryarnu-litsenziiu-v-kilka-klikiv> (дата звернення: 24.08.2025).
2. Безпечний ШІ для мільйонів українців: Україна підписала Рамкову конвенцію про штучний інтелект та права людини. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/bezpechniy-shi-dlia-milioniv-ukraintiv-ukraina-pidpysala-ramkovu-konventsiiu-pro-shtuchnyi-intelekt-ta-prava-liudyny> (дата звернення: 24.08.2025).
3. Кармаза О.О., Кушерець Д.В. Вплив штучного інтелекту на цивільно-правові відносини: до питання про смарт-договори в цивільному праві України. *Право і суспільство*. 2025. № 3. Т. 1. С. 90–95.
4. Системи та засоби штучного інтелекту: тези доповідей Міжнародної наукової конференції «Штучний інтелект: досягнення, виклики та ризики». Київ: ІПШ «Наука і освіта», 15-16.03.2024. 550 с.
5. Берназюк Я. Штучний інтелект (artificial intelligence) сьогодишній погляд на перспективи майбутнього. Верховний Суд. URL: [https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/artificial_intelligence_bernaziuk%20\(1\).pdf](https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2024_prezent/artificial_intelligence_bernaziuk%20(1).pdf) (дата звернення: 24.08.2025).
6. Про правотворчу діяльність. Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 24.08.2025).
7. Стефанишин Н.М., Схаб-Бучинська Т.Я. Штучний інтелект в системі об'єктів цивільних прав. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. № 3. С. 126–131. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284590/278720> (дата звернення: 24.08.2025).
8. Щербина Б. С., Ткаченко В. В. Штучний інтелект як суб'єкт цивільних прав. *Юридичний вісник*. 2021. № 1 (58). С. 142–148.
9. Мічурін Є.О. Правова природа штучного інтелекту. *Forum Prava*, 2020. № 64(5). С. 67–75. URL: https://forumprava.pp.ua/files/067-075-2020-5-FP-Michurin_9.pdf (дата звернення: 24.08.2025).
10. Зозуляк О. І. Штучний інтелект як об'єкт цивільно-правового регулювання. Доктрина приватного права: традиції та сучасність: матеріали ХХ наук.-практ. конф., (Харків, 4 лют. 2022 р.). Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Нац. акад. прав. Наук України; Харків. обл. осередок Всеукр. гром. орг. «Асоц. цивілістів України». Харків: Право, 2022. С. 95–103.
11. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.08.2025).
12. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 р. № 1351-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 24.08.2025).
13. Про реалізацію експериментального проекту щодо організації проведення дослідження високотехнологічних засобів методом "Sandbox". Постанова Кабінету Міністрів України від 29 жовтня 2024 р. № 1238. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1238-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.08.2025).
14. Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри. Версія для консультацій. Червень 2024. URL: <https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/page/community/docs/%D0%A0%D0%B5%D0%B3%D1%83%D0%BB%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%8F%20%D0%A8%D0%86.pdf> (дата звернення: 24.08.2025).
15. National Artificial Intelligence Initiative Act of 2020. URL: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/6216> (дата звернення: 24.08.2025).
16. AI in Government Act of 2020. URL: <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/2575> (дата звернення: 24.08.2025).
17. Safe, Secure, and Trustworthy Development and Use of Artificial Intelligence. Executive Order 14110 of October 30, 2023. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2023-11-01/pdf/2023-24283.pdf> (дата звернення: 24.08.2025).
18. Removing Barriers to American Leadership in Artificial Intelligence. Executive Order 14179 of January 23, 2025. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2025-01-31/pdf/2025-02172.pdf> (дата звернення: 24.08.2025).
19. Executive Order Issued Calling for Advancement of Artificial Intelligence Education for American Youth. URL: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/04/advancing-artificial-intelligence-education-for-american-youth/> (дата звернення: 24.08.2025).
20. Colorado Artificial Intelligence Act. URL: https://leg.colorado.gov/sites/default/files/2024a_205_signed.pdf (дата звернення: 24.08.2025).
21. SB-942 California AI Transparency Act. URL: https://leginfo.ca.gov/faces/billNavClient.xhtml?bill_id=202320240SB942 (дата звернення: 24.08.2025).

22. AB-1836 Use of likeness: digital replica. URL: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billTextClient.xhtml?bill_id=202320240AB1836 (дата звернення: 24.08.2025).

23. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) № 300/2008, (EU) № 167/2013, (EU) № 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj> (дата звернення: 24.08.2025).

24. Preparing for compliance: Key differences between EU, Chinese AI regulations. 5 Feb. 2025. URL: <https://iapp.org/news/a/preparing-for-compliance-key-differences-between-eu-chinese-ai-regulations> (дата звернення: 24.08.2025).

25. China releases AI safety governance framework. 12 September 2024. URL: <https://www.dlapiper.com/en/insights/publications/2024/09/china-releases-ai-safety-governance-framework> (дата звернення: 24.08.2025).

26. China Releases New Labeling Requirements for AI-Generated Content. By Yan Luo & Xuezi Dan on March 18, 2025. URL: <https://www.insideprivacy.com/international/china/china-releases-new-labeling-requirements-for-ai-generated-content/> (дата звернення: 24.08.2025).

27. Karmaza O., Koucherets D. Artificial intelligence in the civil process: prospects for use. The latest development of the modern legal sciences and education in Ukraine and EU countries: an experience, challenges, expectations: Collective monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2021. P. 233–262

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 23.09.2025
Дата публікації: 26.09.2025